

УДК [343.3/7:355.012]/(477)

Я.С. КУЛЬКІНА,

Харківський національний університет
внутрішніх справ

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ (НА ПРИКЛАДІ СТ.414 КК УКРАЇНИ)

Ключові слова: військові злочини, військово-кримінальне право, порівняльна характеристика, зарубіжні країни, порушення правил поведінки зі зброєю, порушення встановленого порядку несення військової служби

Основним завданням Збройних Сил будь-якої держави є охорона її суверенітету та захист від актів агресії як з боку інших держав, так і в її межах з боку різних небезпек (наприклад, діяльності терористичних формувань тощо). Створення, підтримка та використання Збройних Сил є правом держави, що дозволяє їй залишатись незалежною та реалізовувати свої національні інтереси. Армія, як інститут держави, з'явилась разом з виникненням перших держав світу. Тоді ж виникла перша необхідність правового регулювання відповідальності осіб, що знаходяться на військовій службі, за військові злочини.

Злочинність в армії являє собою складну сукупність протиправних дій. Вона не є однорідною та однаковою за характером, рівнем і структурою. Суспільна небезпечність військових злочинів об'єктивно пов'язана не тільки з порушенням суспільного порядку, що є характерним для злочинних діянь цивільних осіб, але й з позбавленням військової дисципліни, як однієї зі складових бойової готовності військових частин та їх формувань.

На сучасному етапі розвитку України, беручи до уваги проведення антитерористичної операції (далі – АТО) на Сході, досить гостро постало питання про порядок використання військовими зброї та інших небезпечних для

оточення предметів і речовин, які є у розпорядженні Збройних Сил України (далі – ЗСУ). За період проведення АТО кількість нещасних випадків, причинами яких стало неправильне використання зброї, значно зросло в порівнянні з минулими роками. Зросла й кількість вчинених з необережності військовослужбовцями пострілів та вибухів, що спричиняє смерть, тілесні ушкодження різного ступеню тяжкості, майнову шкоду. Таким чином, одним із важливих завдань в сфері військової діяльності стало забезпечення безпеки як самих військовослужбовців, так і їх оточення. Зазначені обставини вказують на необхідність поглибленого опрацювання правових, у тому числі й тих, що передбачені кримінальним законодавством, засобів запобігання порушенням військовослужбовцями правил поведінки зі зброєю, боєприпасами, вибуховими речовинами. Для цього певний інтерес становить досвід вирішення подібних проблем у іноземних державах, що передбачає проведення порівняльно-правового аналізу положень ст.414 Кримінального кодексу (далі – КК) України «Порушення правил поведінки зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення» й тотожних (подібних) норм кримінально-правових актів зарубіжних країн.

Вирішенню питань військово-кримінального законодавства та відповідальності за військові злочини приділяли увагу такі вчені-військові юристи, як Х.М. Ахметшин, Ф.С. Бражник, В.М. Кудрявцев, В.В. Лунєєв, І.П. Малахов, М.О. Стручков, А.А. Тер-Акопов, В.М. Чхиквадзе та інші. В Україні проблеми військових злочинів досліджували В.О. Глушков, К.Г. Фетисенко, Г.М. Анісімов, В.І. Касинюк, М.І. Панов, С.О. Харитонов та ін. Однак в цілому ці питання глибокому теоретичному аналізу не піддавались і розглядались на рівні окремих глав або розділів в монографіях, коментарях, підручниках та посібниках. У сучасному кримінальному праві України проблеми порушення правил поведінки зі зброєю, а також із речовинами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, об'єктом самостійного

аналізу не виступали. Тому метою статті є проведення порівняльного аналізу військового кримінального права України та деяких зарубіжних держав в частині, що стосується регламентації відповідальності військовослужбовців за порушення правил поведінки зі зброєю та іншими речовинами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, що може надати матеріал для запозичення позитивного й уникнення негативного законодавчого досвіду врегулювання цієї проблеми.

Як відмічав відомий французький юрист Марк Ансель, вивчення зарубіжного права «відкриває перед юристами нові горизонти, знайомить їх з юридичними нормами і системами, відмінними від їх власних, дозволяє їм краще дізнатися про право своєї країни, бо специфічні риси цього права особливо чітко проявляються в порівнянні з іншими системами, озброюють їх ідеями та аргументами, які неможливо отримати при дуже гарному знанні власного права» [1, с.38].

В більшості країн світу військове кримінальне право є самостійною галуззю законодавства. Виключення складають країни СНД та Балтії, республіки, що входили до складу колишньої Югославії, а також Болгарія, Угорщина, КНР, В'єтнам, Монголія, Польща, Румунія, Чехія, Швеція. У цих країнах норми про військові злочини включено в тексти кримінальних кодексів у вигляді окремих розділів, параграфів або глав. В кримінальних кодексах країн СНД цей розділ зазвичай носить назву «Злочини проти військової служби». В Україні це розділ XIX КК з назвою «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)».

Включення норм військово-кримінального законодавства в кримінальний кодекс сприяє максимальному їх зближенню з нормами загального кримінального права, реалізації принципу законності в сфері кримінально-правового регулювання військово-службових відносин. Друга причина використання такого законодавчого прийому полягає в тому, що в згаданих країнах кримінальний кодекс оголошено єдиним джерелом кримінального права; існування інших кримінальних законів,

в тому числі тих, що встановлюють кримінальну відповідальність військовослужбовців, не допускається [2, с.222].

В більшості держав, у яких норми військово-кримінального права включено безпосередньо в національні кримінальні кодекси, законодавцями сформульоване й легальне поняття військового злочину або злочину проти військової служби (Україна, Білорусь, Російська Федерація, Казахстан, Азербайджан та ін.). Ці поняття не мають принципових відмінностей від дефініції військового злочину, закріпленого в ст.401 КК України. Так, згідно з КК України, військовими злочинами визнаються злочини проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними під час проходження ними навчальних (чи перевірних) або спеціальних зборів (ст.401 КК України) [3]. Слід зазначити, що це формулювання – єдиний з масиву досліджених нормативних актів зразок надання родового визначення злочину в Особливій частині КК України, до того ж, поданого в окремій кримінально-правовій нормі. Наведений припис містить положення загального характеру, які поширюються на всі діяння, нормативно закріплені в розділі XIX Особливої частини КК України.

В Кримінальному кодексі Російської Федерації (далі – КК РФ) військові злочини та відповідальність за них закріплено в XI розділі, що має назву «Злочини проти військової служби». Згідно з ч.1 ст.331 КК РФ, злочинами проти військової служби визнаються злочини проти встановленого порядку проходження військової служби, що вчинені військовослужбовцями, які проходять військову службу за призовом або за контрактом, а також громадянами, що перебувають в запасі, під час проходження ними військових зборів [4]. Ця загальна норма визначає зміст та межі відповідальності за злочини проти військової служби. Дещо стисліше сформульовано поняття військового злочину в кримінальному кодексі Республіки Білорусь (далі – КК РБ). Розділ XIV цього кодексу має назву «Злочини проти порядку виконання військового обо-

в'язку». Положення про військові злочини закріплено в главі 37 цього розділу. Згідно приміткам, що розташовані на початку глави 37 розділу XIV КК РБ, військовими визнаються злочини проти встановленого порядку проходження військової служби, здійснені особами, на яких розповсюджується статус військовозобов'язаного [5]. Для прикладу, в Кримінальному кодексі Польщі, де військові злочини виокремлені в самостійну частину під назвою «Військова частина», яка складається з декількох глав (XXXVIII–XLIV), взагалі відсутнє визначення військових злочинів [6].

У країнах англо-американської (США, Великобританія, Ірландія, Канада, Австралія, Нова Зеландія та ін.) та романо-германської (Німеччина, Франція, Італія, Іспанія, Голландія, Австрія, Швейцарія та ін.) правових сімей, як вже зазначалось вище, питання, які стосуються військових злочинів, не врегульовані кримінальними кодексами (у деяких з них кримінальний кодекс як такий відсутній). В цих країнах військове кримінальне право стало окремою галуззю права. При цьому й у законодавстві цієї групи країн немає єдиного підходу до визначення терміну «військові злочини».

Так, протидія правопорушенням з боку військовослужбовців в Збройних Силах США забезпечується дуже складною сукупністю норм військового законодавства. Проте, одним з основних правових джерел, яким регулюються питання кримінальної та дисциплінарної відповідальності американських військовослужбовців є Єдиний кодекс військової юстиції (Uniform Code of Military Justice) 1951 року (далі – ЄКВЮ). Він складається із 140 статей, 58 з яких відведено визначенню караних діянь та стягнень, які покладаються на військовослужбовців, що підкреслює пріоритетний характер каральних засобів для підтримки міцної військової дисципліни. В ЄКВЮ не міститься поняття військового злочину, проте в ст.77 встановлюється поняття суб'єкта військового злочину: по-перше, до такого суб'єкта належить особа, що вчинила злочин, визначений в розділі X цього Кодексу, або та особа, що сприяє, підбурює, радить,

віддає команду, забезпечує її вчинення; по-друге – особа, що сприяє виконанню діяння, якщо воно головним чином здійснено нею [7].

У Великобританії в 2006 році було здійснено реформу військово-кримінального законодавства. Основні напрями реформи було закріплено в законі «Про Збройні Сили» (Armed Forces Act), який отримав королівське схвалення 08.11.2006 року і представляє собою значний за об'ємом (323 сторінки) документ [8; 2, с.225]. По суті, закон «Про Збройні Сили» 2006 року став єдиним джерелом військово-кримінального права Великобританії, проте, в ньому відсутнє визначення поняття «військового злочину».

У Франції, де основним джерелом військово-кримінального права є прийнятий в 2006 році Кодекс Військової Юстиції (Code de Justice Militaire), також відсутнє визначення поняття «військовий злочин» [9]. І тільки в Німеччині, де з 1957 року діє Закон «Про відповідальність за військові злочини» (Wehrstrafgesetz), існує така норма, однак наведене в ній визначення є дуже формальним. Згідно § 2, військовим злочином визнається діяння, передбачене Особливою частиною цього закону [10].

Військова служба, насамперед, передбачає поведіння військовослужбовців з ядерною та іншими видами зброї масового ураження, різними видами звичайної зброї, боєприпасами підвищеної міцності, вибуховими, радіоактивними речовинами, а також іншими речовинами та предметами, що призначені для ураження живої сили та техніки противника, які мають велику руйнівну силу і представляють внаслідок цього підвищену небезпеку для оточення.

Разом із тим, військово-технічні засоби у мирний час повинні використовуватись виключно за своїм призначенням, в умовах, які забезпечують безпеку людей та збереження матеріальних засобів, що потребує дотримання особливих заходів безпеки в цілях максимального зниження можливості заподіяння шкоди громадянам, суспільним та державним інтересам, обороноздатності країни [2, с.226].

Тому порядок поведінки з зазначеними засобами повинен бути детально врегульова-

ний та строго регламентований в нормативних актах військового законодавства. Дотримання порядку поводження зі зброєю, боєприпасами та іншими речовинами та предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, дає гарантію безпеки при поводженні з ними.

В ст.414 КК України встановлюється кримінальна відповідальність за злочини, пов'язані з порушенням правил поводження зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення [3]. Кримінальна відповідальність за такі порушення настає лише в тому випадку, якщо такими діями військовослужбовець або заподіяв потерпілому (потерпілим) тілесні ушкодження, або створив небезпеку для оточення, або спричинив смерть потерпілого (потерпілих), або ж спричинив інші тяжкі наслідки. До інших тяжких наслідків слід відносити велику матеріальну шкоду (якщо вона у 250 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян). Крім того, до тяжких наслідків належать виведення з ладу важливої для боєздатності військової техніки, зрив виконання бойового завдання, зараження шкідливими речовинами водойм, землі, повітря та ін. [11, с.97].

В КК РФ відповідальність за порушення правил поводження зі зброєю, боєприпасами, радіоактивними матеріалами та предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, встановлюється в ст.349 [4]. На відміну від українського кримінального закону, суспільно небезпечними наслідками як ознакою об'єктивної сторони аналізованого злочину передбачається: 1) фізична шкода людям: спричинення тяжкої шкоди здоров'ю одному або декільком потерпілим; спричинення смерті одному або декільком потерпілим; 2) знищення військової техніки; 3) інші тяжкі наслідки. Слід помітити, крім того, що в ст.349 КК РФ відсутня диференціація відповідальності в залежності від кількості осіб, яким спричинено тяжку шкоду здоров'ю. Не передбачено в цій нормі як злочин порушення правил поводження зі зброєю, боєприпасами та іншими речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення,

які спричинили середньої тяжкості шкоду здоров'ю. Таким чином, для кваліфікації діяння за ч.1 ст.349 КК РФ не має значення кількість потерпілих. Однак при заподіянні за необережності смерті при порушенні правил поводження відповідальність диференціюється в залежності від того, одній особі (ч.2 ст.349 КК РФ) чи двом або більше особам (ч.3 ст.349 КК РФ) заподіяна смерть [2, с.175]. Як видно, український законодавець, на відміну від російського, передбачив в ст.414 КК України диференціацію відповідальності за аналізований злочин в залежності від кількості осіб, яким спричинено тілесні ушкодження різного ступеня тяжкості, а також заподіяно смерть. Також видно, що в КК РФ знищення військової техніки передбачається як шкідливий наслідок порушення правил поводження зі зброєю. За КК України, якщо внаслідок порушення правил поводження зі зброєю або іншими предметами, про які згадується у ст.414, настали шкідливі наслідки не тільки щодо людей, але й було знищено або пошкоджено військове майно, то дії особи кваліфікуються за сукупністю злочинів за ст.414 та ч.1 ст.412 КК України.

Стаття 463 КК РФ встановлює кримінальну відповідальність за порушення правил поводження зі зброєю, боєприпасами, радіоактивними матеріалами, вибуховими та іншими речовинами, що становлять підвищену небезпеку для оточення [5]. Серед негативних наслідків виділено: 1) необережне тяжке або менш тяжке тілесне ушкодження; 2) збиток в особливо великому розмірі; 3) необережне заподіяння смерті одному або кільком потерпілим; 4) інші тяжкі наслідки. У КК РФ також відсутня диференціація кримінальної відповідальності залежно від кількістю осіб, яким заподіяно тілесні ушкодження правопорушенням військовослужбовця. Проте, на відміну від КК РФ, білоруським законодавцем серед видів суспільно небезпечних наслідків виділено не тільки тяжкі тілесні ушкодження, але й менш тяжкі.

За ст.354 КК Польщі військовослужбовець, який необережно поводиться з військовою зброєю, боєприпасами, вибуховими речови-

нами або іншими речовинами ведення бою або необережно використовує їх, підлягає кримінальній відповідальності у разі виникнення наступних негативних наслідків : 1) своїми діями з необережності викликає порушення діяльності органа тіла або порушення здоров'я потерпілого; 2) смерть потерпілого; 3) заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю потерпілого [6]. Отже, за польським законодавством (на відміну від КК України, КК РФ, КК РБ) кількісний показник шкоди, заподіяної особі, на кваліфікацію злочину не впливає: не має значення заподіяно шкоду здоров'ю або спричинено смерть одному або декільком потерпілим. Також у об'єктивній стороні злочину серед наслідків не передбачені збитки чи знищення військової техніки. Криміноутворюючим чинником за КК Польщі виступає заподіяння шкоди здоров'ю та (або) життю людини.

Вивчення норм про відповідальність за порушення військовослужбовцем правил поведіння зі зброєю дозволяє дійти висновку, що суб'єктивна сторона цього злочину за законодавством усіх зазначених вище країн характеризується необережністю до наслідків, у той час як порушення правил може бути цілком свідомим (умисним). Таким чином, як і в Україні, аналізований злочин належить до кримінальних правопорушень зі змішаною формою вини.

Щодо держав романо-германської та англо-американської правових сімей, то конкретної норми, в якій би було визначено кримінальну відповідальність за порушення правил поведіння зі зброєю та іншими небезпечними для оточення речовинами та предметами, не існує. Втім, військово-кримінальне законодавство низки таких країн, перш за все США та Великобританії, допускає можливість застосування покарання і за діяння, безпосередньо не передбачені в законі, що є властивим для інституту аналогії [6, с.230]. Таким чином, можна припустити, що заподіяння військовослужбовцем особистої чи майнової шкоди унаслідок грубого порушення спеціальних правил поведіння з озброєнням, може кваліфікуватись як злочин залежно від тяжкості наслідків, що настали.

В США норми, що стосуються власне військово-кримінального права зосереджені в розділі X ЄКВІО і встановлюють, зокрема, відповідальність за різні державні, військові та загально кримінальні злочини. Статті ЄКВІО не систематизовані, розташовані без будь-якої внутрішньої закономірності. Близькі за змістом склади злочинів часто розташовані в різних місцях зазначеного Кодексу. В ЄКВІО США відсутня стаття, яка би встановлювала кримінальну відповідальність за порушення правил поведіння зі зброєю чи іншими небезпечними предметами та речовинами. Проте, окремо встановлюється відповідальність військовослужбовця за спричинення смерті з необережності (§ 919 ст.119), за умисне вбивство (§ 918 ст.118), за заподіяння потерпілому каліцтва (§ 924 ст.124), за втрату, пошкодження, знищення військового майна США (§ 908 ст.108). Тобто, як видно, в ЄКВІО немає значення, внаслідок чого було заподіяно смерть або тілесні ушкодження потерпілому: чи то було внаслідок порушення правил поведіння зі зброєю або іншими небезпечними речовинами, чи з будь-яких інших причин.

В Законі «Про Збройні Сили» Великобританії реалізовано принцип пріоритету кримінально-правових норм над кримінально-процесуальними та іншими нормами. Перший розділ документу (ст.ст.1–49) містить виключно кримінально-правові приписи. Він присвячений формулюванню складів кримінально караних злочинів та загальним питанням військово-кримінального права. Цей розділ складається з 10 підрозділів. Проте, незважаючи на їх велику кількість, не було окремо приділено уваги порушенням правил поведіння зі зброєю, а також іншими речовинами і предметами, що складають підвищену небезпеку для оточення.

Як вже відмічалось, у Німеччині діє закон «Про відповідальність за військові злочини» (Wehrstrafgesetz), який є основним джерелом військово-кримінального права, предметна сфера дії якого обмежується складами кримінальних правопорушень, що сформульовані в частині другій цього закону і має назву «Військові злочини». Ця частина має 4 розділи:

«І. Злочини проти обов'язків військової служби»; «ІІ. Злочини проти обов'язків підлеглих»; «ІІІ. Злочини проти обов'язків начальників»; «ІV. Злочини проти інших військових обов'язків». В § 46 IV розділу передбачено відповідальність військовослужбовця за незаконне використання зброї. Санкція ж передбачає застосування покарання у вигляді позбавлення волі на строк до одного року, якщо вчинене діяння не врегульовано іншими нормативними актами, які передбачають більш суворе покарання [10]. Тобто, застосування кримінального покарання за вчинений злочин не обмежується застосуванням лише санкції, передбаченої Законом «Про військові злочини».

Розділ II книги III КВЮ Франції поділяється на чотири глави, в яких система складів каральних діянь включає в себе діяння, що пов'язані: 1) з ухиленням від обов'язків (ст.ст.L.321-1–L.321-24); 2) з порушенням честі або боргу (ст.ст. L. 322-1—L. 322-18); 3) з порушенням дисципліни (ст.ст.L.323-1–L.323-23); 4) з невиконанням наказів (ст.ст.L.324-1–L.324-11). Водночас, їх аналіз також не дозволив виявити спеціальні норми про відповідальність за злочини військовослужбовців, пов'язані з порушенням правил поведінки зі зброєю, а також іншими небезпечними речовинами. Можна припустити, що при вчиненні подібних діянь відповідальність настає як за загально кримінальні злочини.

Військова служба, в першу чергу, передбачає поведінку військовослужбовців з ядерною та іншими видами зброї масового ураження, різними видами звичайної зброї, боєприпасами підвищеної міцності, вибуховими, радіоактивними речовинами, а також іншими речовинами та предметами, що призначені для ураження живої сили та техніки противника, які мають велику руйнівну силу і представляють внаслідок цього підвищену небезпеку для оточення. Порівняльно-правовий аналіз норм вітчизняного й зарубіжного військово-кримінального законодавства показує, що в країнах, де норми про кримінальну відповідальність військовослужбовців включено в кримінальні кодекси, по-перше, містяться поняття військового злочину, які не

мають принципових відмінностей одне від одного й якому мають відповідати видові ознаки аналізованого в цій публікації правопорушення; по-друге, в військово-кримінальному законодавстві цих країн питання щодо кримінальної відповідальності за порушення правил поведінки зі зброєю, а також речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, регламентуються досить детально. Також доцільно зазначити, що військово-кримінальні норми в законодавстві «пострадянських» держав досить схожі між собою (що пояснюється історичними причинами). Однак, аналіз нових кримінальних кодексів цих країн дозволяє відмітити не лише подібні рішення законодавців, але й низку особливостей у вирішенні низки питань кримінальної відповідальності за порушення правил поведінки військовослужбовцями зі зброєю (це, зокрема, стосується видів суспільно небезпечних наслідків як підстави для диференціації кримінальної відповідальності). Що стосується військово-кримінального законодавства країн Європи, то загальним для них є те, що: по-перше, в них відсутнє поняття військового злочину або ж є занадто формалізованим (як-от в Німеччині); по-друге, в них не передбачено спеціальних норм про порушення порядку поведінки зі зброєю, а також речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, що дозволяло б розглядати їх як окремий складу військового злочину.

В цілому ж можна констатувати, що в сучасних умовах норми національного та зарубіжного військово-кримінального права залишаються важливим правовим засобом охорони військово-службових відносин від злочинних посягань та захисту інтересів держави в військовій сфері. До нього притягнуто увагу законодавців різних держав, про що свідчить його динамічний розвиток.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ансель М. Методологические проблемы сравнительного права / М. Ансель // Очерки сравнительного права (сборник). – М. : Прогресс, 1981. –256 с.

2. Военно-уголовное право : учебник / Х. М. Ахметшин, И. Ю. Белый, Ф. С. Бражник и др. ; под ред. Х. М. Ахметшина, О. К. Зателепина. – М. : За права военнослужащих, 2008. – 384 с.

3. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/2341-14>.

4. Уголовный кодекс Российской Федерации [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699.

5. Научно-практический комментарий к Уголовному кодексу Республики Беларусь / Н. Ф. Ахраменко и др. ; под общ. ред. А. В. Баркова, В. М. Хомича. – Минск : ГИУСТ БГУ, 2007. – 1007 с.

6. Уголовный кодекс Республики Польша / науч. ред. канд. юрид. наук, проф. Н. Ф. Кузнецова ; перевод с польского Д. А. Барилевич. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. – 234 с.

7. Uniform Code of Military Justice, 1951 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/10/subtitle-A/part-II/chapter-47>.

8. Armed Forces Act, 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/52/contents>.

9. Code de Justice Militaire, 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=7310BCC1B7043F38727A23D0C345C797.tpdila10v_3?cidTexte=LEGITEXT000006071360&dateTexte=20080505.

10. Wehrstrafgesetz, 1957 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/wstrg>.

11. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) : навчальний посіб. / Г. М. Анісімов, Ю. П. Дзюба, В. І. Касинюк та ін. ; за ред. М. І. Панова. – Х. : Право 2011. – 184 с.

Кулькіна Я. С. Порівняльна характеристика військових злочинів в Україні та зарубіжних країнах (на прикладі ст.414 КК України) / Я. С. Кулькіна // Форум права. – 2016. – № 5. – С. 103–109 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_5_19.pdf

Розглянуто проблему кримінально-правової охорони системи військових правовідносин. Проаналізовано кримінально-правові акти низки зарубіжних країн та розглянуто наявні в них можливості забезпечення кримінально-правової протидії порушенням правил поведінки зі зброєю, а також іншими речовинами та предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення. Запропоновано врахування зарубіжного досвіду при вдосконаленні вітчизняного кримінального законодавства.

Кулькина Я.С. Сравнительная характеристика воинских преступлений в Украине и зарубежных странах (на примере ст.414 УК Украины)

Рассмотрена проблема уголовно-правовой охраны системы воинских правоотношений. Проанализированы уголовно-правовые акты ряда зарубежных стран и рассмотрены существующие в них возможности обеспечения правил поведения с оружием, а также с другими веществами и предметами, которые составляют повышенную опасность для окружающих. Предложено учесть зарубежный опыт при усовершенствовании отечественного уголовного законодательства.

Kulkin Ya.S. Comparative Characteristic of Military Crimes in Ukraine and Foreign Countries (by the example of the art.414 of the Criminal Code of Ukraine)

The article considers problem of the criminal law protection of the military legal system. Analyzed penal acts of foreign countries and also considered existing in them possibility of providing rules of conduct with weapon, as well as other substances and objects that make up the increased danger to others. It is proposed to take into account international experience while improving domestic criminal legislation.